LINKÖPINGS UNIVERSITET

Thomas Ederth
IFM / Molekylär Fysik
thomas.ederth@liu.se

Kontrollskrivning

TFYA35 Molekylfysik, KTR1

28 september 2020 kl. 8.00-10.00

Skrivsalar: TER1, TERE

Kontrollskrivningen omfattar tre problem (nr. 1, 2 och 6) som vardera kan ge 4 poäng. Poängen på respektive uppgift får ersätta motsvarande uppgift på ordinarie tentamen.

Tentamen består av 2 sidor (inklusive denna).

Lösningar läggs ut på kurshemsidan efter skrivtidens slut. Skrivningsresultat meddelas senast 12 arbetsdagar efter tentamenstillfället.

Tillåtna hjälpmedel:	Physics Handbook Räknedosa (med tömda minnen)
Kursansvarig:	Thomas Ederth, ankn. 1247 eller tel. 0732025566, som ca kl. 9 svarar på frågor i skrivsalarna.
Kursadministratör:	Siv Göthe, ankn. 6779, siv.gothe@liu.se.

Lösningar skall om möjligt åtföljas av figur, införda beteckningar skall definieras, ekvationer motiveras och numeriskt svar alltid skrivas ut med enhet. Orimligt svar medför noll poäng på uppgiften.

Lycka till!

Kontrollskrivning TFYA35 Molekylfysik, KTR1, 28 september 2020.

1. *a)* Vad innebär det att två egenfunktioner ψ_m och ψ_n till en kvantmekanisk operator är *ortogonala*? [1p]

   b) Situationen där flera olika egenfunktioner till Hamiltonoperatorn har samma egenvärden brukar betecknas med ett visst begrepp, vilket? [1p]

   Avgör om det är möjligt att oberoende av varandra bestämma

   c) Rörelsemängd och kinetisk energi. [1p]

   d) Rörelsemängd och potentiell energi. [1p]

2. *a)* En partikel i en endimensionell låda befinner sig i grundtillståndet. Vad är sannolikheten att hitta partikeln i mittersta tredjedelen av lådan? [2p]

   b) Under vilka förutsättningar är följande funktion en acceptabel vågfunktion för en partikel i en endimensionell låda: [2p]

$$\psi(x) = b \sin \frac{\pi x}{a} + c \sin \frac{2\pi x}{a} + d \cos \frac{4\pi x}{a}$$

6. Spinntillståndet hos en spinn-1/2-partikel kan beskrivas med en vektor (en *spinor*) χ på formen:

$$\chi = \begin{pmatrix} a \\ b \end{pmatrix} = a\alpha + b\beta, \qquad \alpha = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}, \ \beta = \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \end{pmatrix}$$

   där α representerar ”spinn upp” och β representerar ”spinn ner”. Med basvektorerna α och β representeras spinnoperatorerna $\hat{S}_z$ och $\hat{S}^2$ av (2×2)-matriser (*Paulis spinnmatriser*):

$$S_z = \frac{\hbar}{2} \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix}, \quad S^2 = \frac{3}{4}\hbar^2 \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}$$

   a) Visa att α och β är egenvektorer till S_z och S^2, och ange egenvärdena. [2p]

   c) Antag att en spinn-1/2-partikel är i tillståndet

$$\chi = \frac{1}{\sqrt{6}} \begin{pmatrix} 1+i \\ 2 \end{pmatrix}$$

   Vad är sannolikheten att hitta partikeln i tillstånden $+\hbar/2$ respektive $-\hbar/2$ vid en mätning av S_z? [2p]

En användbar integral:

$$\int \sin^2 ax \; dx = \frac{x}{2} - \frac{\sin 2ax}{4a}$$

Lösningsförslag, TFYA35 Molekylfysik, KTR1, 28 september 2020.

1. *a)* Att ψ_m och ψ_n är ortogonala egenfunktioner innebär att $\int \psi_m^* \psi_n d\tau = 0$ när $n \neq m$ (och $\neq 0$ om $n = m$).

   b) Begreppet är *degeneration.*

   c) Eftersom den kinetiska energin beror av rörelsemängden ($E_k = p^2/2m$) är de i matematisk mening inte oberoende, men ur fysikalisk synpunkt kan dessa bestämmas oberoende av varandra, d.v.s. rörelsemängd och kinetisk energi kommuterar:

$$\left[\hat{p}_x, \hat{T}\right] = \left(-i\hbar\frac{\partial}{\partial x}\right)\left(-\frac{\hbar^2}{2m}\frac{\partial^2}{\partial x^2}\right) - \left(-\frac{\hbar^2}{2m}\frac{\partial^2}{\partial x^2}\right)\left(-i\hbar\frac{\partial}{\partial x}\right) = \frac{i\hbar^3}{2m}\left(\frac{\partial}{\partial x}\frac{\partial^2}{\partial x^2} - \frac{\partial^2}{\partial x^2}\frac{\partial}{\partial x}\right) = 0$$

   d)

$$\left[\hat{p}_x, \hat{V}\right] = \left(-i\hbar\frac{\partial}{\partial x}\right)V(x) - V(x)\left(-i\hbar\frac{\partial}{\partial x}\right) = -i\hbar\left(\frac{\partial V(x)}{\partial x} - V(x)\frac{\partial}{\partial x}\right) \neq 0 \;\; \forall \;\; V(x) \neq 0$$

   D.v.s. rörelsemängd och potentiell energi kommuterar då $V(x) \equiv 0$, alltså för en fri partikel, men annars kan de *ej* bestämmas oberoende av varandra.

2. *a)* Vågfunktionen för en partikel i en låda med längden a i grundtillståndet ($n = 1$) är $\psi_1(x) = \sqrt{2/a}\sin\frac{\pi x}{a}$ (ur P.H.), och den sökta sannolikheten är

$$P = \int_{a/3}^{2a/3} |\psi_1(x)|^2 dx = \frac{2}{a}\int_{a/3}^{2a/3} \sin^2\frac{\pi x}{a}dx = \frac{2}{a}\left[\frac{x}{2} - \frac{\sin\frac{2\pi x}{a}}{\frac{4\pi}{a}}\right]_{a/3}^{2a/3} =$$

$$= \frac{2}{a}\left[\frac{2a}{6} - \frac{a}{4\pi}\sin\frac{4\pi}{3} - \frac{a}{6} + \frac{a}{4\pi}\sin\frac{2\pi}{3}\right] = \frac{2}{a}\left[\frac{a}{6} - \frac{a}{4\pi}\left(\sin\frac{4\pi}{3} - \sin\frac{2\pi}{3}\right)\right] = 0{,}61$$

   b) För att vara acceptabel måste vågfunktionen vara begränsad, envärd, två gånger kontinuerligt deriverbar, och uppfylla randvillkoren $\psi(0) = 0$ och $\psi(L) = 0$, om L är lådans längd. De tre första villkoren är uppfyllda för varje linjärkombination av sin- och cos-funktioner. Randvillkoret $\psi(0) = b\sin 0 + c\sin 0 + d\cos 0 = 0$ är uppfyllt enbart om $d = 0$. Randvillkoret $\psi(L) = b\sin(\pi L/a) + c\sin(2\pi L/a) = 0$ är uppfyllt om L är en heltalsmultipel av a, eftersom argumentet till sin-funktionen måste vara en heltalsmultipel av π för att sin-funktionen ska bli noll. Alltså:

   $\psi(x)$ är acceptabel om $d = 0$ och lådans längd är $n \cdot a$, där n är ett heltal. Normering ger slutligen begränsningar för b och c, men normering är inte nödvändigt för att vågfunktioner skall vara acceptabla.

6. *a)*

$$S_z\alpha = \frac{\hbar}{2}\begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix}\begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix} = \frac{\hbar}{2}\begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix} = \frac{\hbar}{2}\alpha, \quad \text{p.s.s. ger } S_z\beta = -\frac{\hbar}{2}\beta$$

$$S^2\alpha = \frac{3\hbar^2}{4}\begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}\begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix} = \frac{3\hbar^2}{4}\begin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix} = \frac{3\hbar^2}{4}\alpha, \quad \text{p.s.s. ger } S^2\beta = \frac{3\hbar^2}{4}\beta$$

D.v.s. α är egenvektor till S_z och S^2 med egenvärden $\hbar/2$ och $3\hbar^2/4$, och β är egenvektor till S_z och S^2 med egenvärden $-\hbar/2$ och $3\hbar^2/4$.

b) Enligt *a)* svarar $+\hbar/2$ mot α-tillståndet, och $-\hbar/2$ mot β-tillståndet. χ uttryckt i basvektorerna α och β blir

$$\chi = \frac{1+i}{\sqrt{6}}\alpha + \frac{2}{\sqrt{6}}\beta = a\alpha + b\beta$$

Om denna vågfunktion är normerad måste $|a|^2 + |b|^2 = 1$, och då ges respektive sannolikhet direkt av $|a|^2$ respektive $|b|^2$.

$$|a|^2 = \left|\frac{1+i}{\sqrt{6}}\right|^2 = \frac{2}{6} = \frac{1}{3}, \quad |b|^2 = \left|\frac{2}{\sqrt{6}}\right|^2 = \frac{4}{6} = \frac{2}{3}$$

Detta ger $|a|^2 + |b|^2 = \frac{1}{3} + \frac{2}{3} = 1$; χ är alltså normerad och de sökta sannolikheterna är $1/3$ respektive $2/3$ för tillstånden $+\hbar/2$ respektive $-\hbar/2$.